

УДК 378.011.3

© Ткаченко Т. В., Деркач Л. А., 2024.

<https://orcid.org/0000-0002-5004-7179>

<https://orcid.org/0000-0002-9167-3248>

<https://doi.org/10.34142/23128046.2024.57.10>

**Т. В. Ткаченко,
Л. А. Деркач**

ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В ЯПОНІЇ

У статті проаналізовано особливості організації музичної освіти в Японії. Наголошено на тому, що з кінця XIX – початку XX століття музиканти із Японії активно здобували музичну освіту в Європі та США, а потім поверталися до своєї рідної країни та брали активну участь у поширенні й розвитку музичної освіти в Японії. З'ясовано, що в кінці XX на початку XXI століття ситуація докорінно змінилась, простежується тенденція щодо вдосконалення власної японської музичної освіти з широким залученням іноземних фахівців.

Варто також наголосити на тому, що безкоштовна освіта в країні практично відсутня. Зокрема, стипендії можуть отримати тільки найбільш талановиті й незахищені студенти, причому надаються вони з умовою повернення і витрати на навчання покривають не повною мірою.

У статті звертається увага і на той факт, що в середині 50-х років XX століття в Японії з'явилася система музичного виховання «Ямаха», яка передбачає: своєчасне музичне навчання; проведення групових занять; розвиток творчого потенціалу учнів. А вже в 1966 році було засновано музичний фонд «Ямаха». Його мета полягала у розвитку та підтримці масового музичного виховання й освіти, сприянні популяризації музичної діяльності на міжнародній арені.

Установлено, що провідними формами навчання музиці в Японії виступають групові, які мають багато переваг перед індивідуальними, і дозволяють дітям насолоджуватися музичним досвідом при спілкуванні з друзями через музикування. Зокрема, участь в ансамблях сприяє швидкому та більш глибокому розумінню музики, вчить молоде покоління насолоджуватися музикою в процесі навчання.

Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про те, що великий внесок у розвиток музичної освіти в Японії зробив японський скрипач та педагог Шиничи Сузуки. Зокрема, він слушно розглядав музикальність не як вроджений талант, а як здібність, яку можна розвивати.

З'ясовано, що до особливостей організації музичної освіти в Японії належить знайомство учнів на шкільних заняттях як з західною, так і традиційною японською музикою. Дітей навчають читати партитуру,

співати, грати на музичних інструментах, а в окремих школах – грати в оркестрах.

Як свідчать науково-педагогічні дані, у середній школі Японії музика належить до числа обов'язкових предметів. У старшій школі цей предмет належить до категорії предметів за вибором. Крім цього заняття музикою проводяться таким чином, щоб вони не заважали опануванню іншими шкільними дисциплінами.

Ключові слова: музична освіта, особливості, Японія, рівні освіти, організація.

Tkachenko T. V., Derkach L. A. Peculiarities of music education in Japan. *The article analyses the peculiarities of music education in Japan. It is emphasised that from the late nineteenth and early twentieth centuries, musicians from Japan actively pursued music education in Europe and the United States, and then returned to their native country and took an active part in the spread and development of music education in Japan. It has been found that in the late twentieth and early twenty-first centuries the situation has changed radically, with a tendency to improve Japan's own music education with the wide involvement of foreign specialists.*

It is also worth noting that free education in the country is virtually non-existent. In particular, only the most talented and disadvantaged students can receive scholarships, and they are granted on the condition of repayment and do not cover the cost of education in full.

The article also draws attention to the fact that in the mid-50s of the twentieth century, the Yamaha system of musical education appeared in Japan, which provides for: timely musical training; group lessons; and the development of students' creative potential. In 1966, the Yamaha Music Foundation was founded. Its purpose was to develop and support mass music education and training, and to promote the popularisation of musical activities in the international arena.

It has been established that the leading forms of music education in Japan are group ones, which have many advantages over individual ones and allow children to enjoy the musical experience while communicating with friends through music. In particular, participation in ensembles contributes to a quicker and deeper understanding of music, teaches the younger generation to enjoy music in the learning process.

The analysis of scientific and pedagogical sources shows that a great contribution to the development of music education in Japan was made by the Japanese violinist and teacher Shinichi Suzuki. In particular, he rightly considered musicianship not as an innate talent, but as an ability that can be developed.

It has been found that the peculiarities of music education in Japan include the introduction of both Western and traditional Japanese music to students at school. Children are taught to read scores, sing, play musical instruments, and in some schools, play in orchestras.

According to scientific and pedagogical data, music is a compulsory subject in Japanese middle school. In high school, it is an elective subject. In addition, music

lessons are conducted in such a way that they do not interfere with the mastery of other school disciplines.

Keywords: *music education, features, Japan, levels of education, organisation.*

Вступ. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що сучасна освіта знаходиться у постійному пошуку ефективних шляхів підготовки сучасних, інноваційних, креативних фахівців. Велику допомогу у вирішенні цього завдання може надати музична освіта, яка є важливим засобом залучення людини до загальнолюдських цінностей. Саме музика сприяє розвитку почуттів, стимулює розумову діяльність, сприяє зародженню нових ідей та проєктів.

З огляду на це, науковцями активно вивчається педагогічно цінний досвід провідних країн світу. Великий інтерес щодо теорії та практики організації музичної освіти викликає Японія – країна, в якій велика увага на всіх рівнях освіти приділяється музиці. Різні аспекти теорії і практики підготовки фахівців у галузі музичної освіти вивчали Р. Добровольська (Dobrovolska, 2023), О. Іонова (Ionova, 2023), М. Михайськова (Mykhaiskova, 2020), Н. Овчаренко (Ovcharenko, 2016), О. Солдатенко (O. Soldatenko, 2016), О. Шапран (Shapran, 2020) й інші вчені. Разом з тим, питанням особливостей музичної освіти в Японії до цього часу не надавалась належна увага.

Мета та завдання. Мета статті – схарактеризувати специфіку здобуття музичної освіти в Японії.

Методи дослідження. Для визначення особливостей організації музичної освіти у Японії було застосовано такі методи наукового пізнання, як: порівняння, узагальнення, синтез та аналіз.

Результати. Аналіз науково-педагогічних джерел приводить до висновку, що, починаючи з 90-х років ХХ століття, японська музика отримує свою популярність та визнання в Європі та США.

Варто також наголосити на тому, що навчання музикантів із Японії у консерваторіях Німеччини та Франції, університетах Сполучених Штатів Америки було поширеним з кінця ХІХ – початку ХХ століття. Після здобуття музичної освіти в Європі та США музиканти поверталися до Японії та брали активну участь у поширенні та розвитку музичної освіти в своїй країні. У кінці ХХ на початку ХХІ століття ситуація змінилась, спостерігається тенденція вдосконалення власне японської музичної освіти з широким залученням іноземних фахівців.

У сучасній Японії працює понад 400 різноманітних університетів (національних, державних, приватних). Вища освіта передбачає навчання

протягом чотирьох років на здобуття ступеня бакалавра, інколи ця програма може охоплювати шестирічний термін навчання.

Безкоштовна освіта в країні практично відсутня. Стипендії отримують тільки найбільш талановиті та незахищені студенти, причому надаються вони з умовою повернення і витрати на навчання покривають не повною мірою.

Навчання гри на музичних інструментах починається у державних та приватних старших школах, уроки платні. Програми першого року навчання однакові для всіх, а на наступних роках навчання передбачається вибір курсів в залежності від напряму здобуття подальшої вищої освіти.

Причому, в Японії чітко дотримуються такого принципу, що всі діти мають рівні можливості, їх не поділяють на здібних та нездібних, а тільки на лінивих та старанних. У музичних школах відсутнє друкорічництво, репетиторські школи (дзюку) допомагають вирівняти дітей. Взагалі, завдання середньої школи полягає у вихованні особистості. Основна мета старшої школи – надання знань, необхідних для вступу до вищої школи. Всі, хто навчається у закладах вищої освіти, обов'язково завершують навчання (Soldatenko, 2016).

Освіта в Японії – це певний культ, який активно підтримується сім'єю та державою. Як відомо, до п'яти років японці ставляться до своєї дитини як до короля, від п'яти до п'ятнадцяти років – як до раба, а після п'ятнадцяти років процес спілкування відбувається «на рівних». Сьогодні в Японії простежується тенденція щодо виховання творчої особистості, необхідності виявлення обдарованих дітей у ранньому віці.

Варто звернути увагу і на те, що в середині 50-х років ХХ століття у Японії зародилася система музичного виховання «Ямаха». У 1966 році було засновано музичний фонд «Ямаха», мета якого полягала у розвитку та підтримці масового музичного виховання та освіти, сприянні популяризації музичної діяльності на міжнародній арені. До провідних завдань фонду належали: поширення мережі музичних шкіл зазначеного фонду; проведення наукових психолого-педагогічних досліджень особливо в сфері музичного виховання та розвитку дітей, розробка нових сучасних методів навчання; залучення дітей до участі в міжнародній дитячій концертній діяльності (Lambert, 2010).

Мета впровадження навчання за системою «Ямаха» полягає у всебічному розвитку музичних здібностей кожної дитини в оточуючому її середовищі. Система покликана прищепити у дитини любов до музики, сприяти активному самовираженню людини з використанням різноманітних форм музикування.

У процесі навчання за зазначеною системою учні отримують прогрес у таких видах творчої діяльності, як: виконання, імпровізація, композиція.

Система «Ямаха» передбачає: своєчасне музичне навчання; проведення групових занять розвиток творчого потенціалу учнів.

Для того, щоб діти мали змогу отримати задоволення від занять музикою, а також розуміти та сприймати навчальний матеріал, необхідно, щоб навчальна програма повністю відповідала рівню та ступеню як фізичного, так і розумового розвитку дитини. Як зазначають фахівці, що найбільш швидко опановують навчальну програму молодшого курсу учні 4 – 6 років.

Групові форми навчання мають багато переваг перед індивідуальними. Вони дозволяють дітям насолоджуватися музичним досвідом при спілкуванні з друзями через музикування.

Участь у ансамблях сприяє швидкому і більш глибокому розумінню музики, вчить їх насолоджуватися музикою в процесі навчання. Сьогодні в Японії успішно працює понад 6450 музичних шкіл за системою «Ямаха». Зазначені школи розташовані в 40 країнах світу й охоплюють 1 млн учнів. До цієї діяльності залучено близько 20000 вчителів.

Доцільно також звернути увагу на те, що система «Ямаха» в усьому світі узгоджується з культурними та національними цінностями кожної країни, умовами та особливостями життя людей (Lambert, 2010).

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел свідчить про те, що великий внесок у розвиток музичної освіти в Японії зробив японський скрипач та педагог Шиничи Сузуки. Зокрема, він слушно розглядав музикальність не як вроджений талант, а як здібність, яку можна розвивати.

У 1946 році Ш. Сузуки заснував асоціацію «Дошикай», яка пізніше була перейменована в Інститут дослідження талантів. У 1949 році зазначений інститут нараховував 35 відділень і в ньому навчалось 1500 учнів. Сьогодні, як стверджують фахівці, у світі понад 8000 вчителів працює за методикою Сузуки і понад 250000 дітей успішно грають на різних музичних інструментах.

На перше місце Ш. Сузуки ставить особистість дитини, а таланти та здібності посідають друге місце. Зазначений музикант один із перших запропонував починати навчання дітей музиці у 3-4 роки, пояснюючи це тим, що діти цього віку можуть вже вільно поводити себе з музичним інструментом та грати на ньому.

За переконанням Ш. Сузуки, музика навчає сприйнятливості, дисципліні, чуттєвості. Сам автор порівнював свій метод навчання музиці з засвоєнням рідної мови. Він справедливо вважав, що діти надзвичайно легко без зайвих зусиль від народження навчаються рідній мові. З огляду на це, вчений робить висновок, що музика також має свою власну мову, якій потрібно навчатися від народження.

Ш. Сузуки звернув увагу на таку важливу особливість, на яку до нього ніхто не звертав уваги. Дитина, яка народжується в тій чи іншій країні, протягом двох-трьох років вже починає розуміти і говорити мовою своєї країни. Погляди фахівця полягали в тому, що система до складу якої належать голос, вухо та мозок, має необмежені можливості щодо засвоєння мелодії будь-якої мови. З огляду на це, достатньо занурити дитину в потрібне навчаюче середовище і створити відповідну мотивацію (Shapran, 2020).

Японія є однією із країн з найбільш розвиненою музичною освітою. Зазначена освіта починається ще з молодшої школи і є таким же обов'язковим предметом, як математика та рідна мова. Виходячи з цього, все населення країни певною мірою знайомо з історією розвитку японської музики, сольфеджіо, співами та грою на музичних інструментах.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічної літератури свідчить про те, що в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття західна музика стала обов'язковим предметом у програмах молодшої та середньої школи. Після 40-х років ХХ століття система освіти зазнала серйозних змін у тому числі і в галузі музичної освіти. Усе це сприяло тому, що японські учні почали знайомитися з основами сольфеджіо та навчатися на окремих музичних інструментах вже з 6 років. Такі правила існують і сьогодні. Зокрема, протягом всіх шести років навчання у молодшій школі приблизно півтори години витрачається на вивчення музики (Shapran, 2020).

Спочатку музику викладає класний керівник, а вже у другій половині молодшої школи навчання дітей проводить учитель зі спеціальною музичною педагогічною освітою.

На шкільних заняттях вивчають як західну, так і традиційну японську музику, навчають дітей читати партитуру, співати, грати на музичних інструментах, а в окремих школах – грати в оркестрах. Розповсюдженою є практика, коли інструменти, що видає школа для занять, викупаються батьками.

Взагалі, шкільні хори та оркестри відіграють надзвичайно важливу роль у галузі освіти, тому що вони демонструють специфіку своєї школи та її унікальний характер. Щорічно по всій Японії відбуваються національні змагання серед шкільних оркестрів, що мотивує школярів вдосконалюватися гри на власному музичному інструменті, захищати честь і гідність своєї школи.

Як свідчать науково-педагогічні джерела, у середній школі Японії музика належить до числа обов'язкових предметів, хоча їй уже приділяється менше уваги. У старшій школі цей предмет належить до категорії предметів за вибором. Крім цього заняття музикою проводяться таким чином, щоб вони не заважали опануванню іншими шкільними дисциплінами.

Як загальновідому, що у Японії гарні оцінки дуже важливі для кожного учня, більшість дітей знайомляться з класичною музикою як Заходу, так і Японії, а також мають достатньо гарні навички гри на своєму музичному інструменті. Школярі мають можливість вступати на навчання до музичних шкіл та консерваторій, але ціни за навчання достатньо високі. З огляду на це, музична освіта вважається доступною тільки для дітей із багатих сімей.

Доцільно також звернути увагу на те, що вивчення японської традиційної музики було включено до програми початкової школи відносно недавно. Пов'язано це з прийняттям західної музики та культури, що погано вплинуло на сприйняття японцями власної культури. Навіть у консерваторіях не приділяється належна увага вивченню традиційної музики власної країни (Shapran, 2020).

Якщо японська традиційна культура ще живе та розвивається, то це завдяки зацікавленості західних діячів мистецтва, які проявили до неї великий інтерес.

Взагалі, японський уряд усвідомив втрату національної ідентичності, завдяки чому традиційне мистецтво та музика поступово відновлюються після 70-х рр. ХХ століття і близько п'ятнадцяти років назад вони були повністю відновлені в навчальних програмах, особливо у початковій школі.

Обговорення. У процесі проведення дослідження, на відміну від інших науковців (Р. Добровольська (Dobrovolska, 2023), О. Іонова (Ionova, 2023), М. Михайськова (Mykhaiskova, 2020), Н. Овчаренко (Ovcharenko, 2016), О. Солдатенко (Soldatenko, 2016), О. Шапран (Shapran, 2020) й інші), з'ясовано, що в університетах Японії відсутній всебічний підхід до викладання музики, навіть, не зважаючи на те, що ставлення до різних жанрів поступово змінюється.

Раніше студенти в університетах зосереджували свою увагу виключно на класичній музиці, у них був повністю відсутній інтерес до джазової сцени та до вивчення інших дисциплін, наприклад, танців. На сьогодні все змінюється.

Зокрема, є студенти, які заробляють грою на піаніно в барах, де виконують джаз. Разом з цим, як зазначають фахівці, у Японії не порушується питання щодо відкриття спеціальної кафедри вивчення джазу, бо класична музика в цій країні займає провідне місце. Її дуже поважають у країні й тому інші жанри не можуть зайняти гідне місце у шкільних та університетських програмах.

Такий підхід не дає можливості студентам створювати щось нове та своє, хоча вони і здібні виконувати музичні твори на високому рівні. Освіта спрямована на виховання слухняних та наївних студентів і учнів. Зокрема, викладачі просять студентів підготувати на екзамен на кінець року той чи

інший твір. Студенти роблять так, як їм порадили. Вони розуміють, що існуюча система вищої музичної освіти не спрямована на розвиток креативності, творчості і вони не мають можливості щось змінити.

Висновки. Таким чином, до особливостей організації музичної освіти в Японії, як свідчить проведене дослідження, можна віднести: вдосконалення власної японської музичної освіти з широким залученням іноземних фахівців; відсутність безкоштовної музичної освіти; використання як провідних форм навчання музиці групової роботи, яка має багато переваг перед індивідуальною, і дозволяє дітям насолоджуватися музичним досвідом при спілкуванні з друзями через музикування; підхід до музикальності не як до вродженого таланту, а як до здібності, яку можна і потрібно розвивати; знайомство учнів на шкільних заняттях як з західною, так і традиційною японською музикою; вивчення музики як обов'язкового предмету в середній школі Японії та предмету за вибором – у старшій школі та деякі інші.

ЛІТЕРАТУРА:

- Добровольська Р. О. Досвід США у впровадженні музичної терапії в сучасну університетську освіту. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Вип. 34 (1), 2023. С. 248-259.
- Овчаренко Н. Професійна підготовка майбутнього учителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: закономірності і принципи. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 3–4 (48–49). С. 12–16.
- Михаськова М. Зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Вип. № 1 (62), 2020. С. 74-79.
- Іонова О. М., Чень Цюньцун. Ціннісне ставлення майбутнього вчителя музичного мистецтва до професійної діяльності як компонент його фахової компетентності. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2023. № 54. С. 74-84.
- Вища освіта різних країн світу: монографія / за наук. ред. О. І. Шапран. Переяслав (Київ. обл.): ФОП Домбровська Я. М., 2020. 488 с.
- Солдатенко О. І. Концепції музичного виховання і навчання, які застосовуються в Японії для розвитку музичних здібностей учнів. *Вісник № 140, Серія: Педагогічні науки*, 2016. С. 392-395.
- Ткаченко Т. В., Деркач Л. А. Музична освіта в США. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2023. № 55. С. 113-122.
- Lambert M. *Toho Gakuen School of Music*. London, 2010. 92 p.

REFERENCES:

- Dobrovolska, R. O. (2023) Dosvid SShA u vprovadzhenni muzychnoi terapii v suchasnu universytetsku osvitu. [The experience of the USA in the implementation of music therapy in modern university education]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. Vyp. 34 (1), S. 248-259. (in Ukrainian).
- Ovcharenko, N. (2016) Profesiina pidhotovka maibutnoho uchytelia muzychnoho mystetstva do vokalno-pedahohichnoi diialnosti: zakhomirnosti i pryntsypy. [Professional training of the future music teacher for vocal-pedagogical activity: regularities and principles]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*. No 3–4 (48–49). S. 12–16. (in Ukrainian).

- Mykhaskova, M. (2020). Zarubizhnyi dosvid profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva. [Foreign experience of professional training of future music teachers]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*. Vyp. No 1 (62), S. 74-79. (in Ukrainian).
- Ionova, O. M. & Chen, Tsiuntsiun. (2023). Tsinnisne stavlennia maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva do profesiinoi diialnosti yak komponent yoho fakhovoi kompetentnosti. [Valuable attitude of the future music teacher to professional activity as a component of his professional competence]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia*. № 54. S. 74-84. (in Ukrainian).
- Shapran, O. I. (Ed.) (2020) Vyshcha osvita riznykh krain svitu [Higher education in different countries of the world]: monohrafiia. Pereiaslav (Kyiv. obl.): FOP Dombrovska Ya. M. 488 s. (in Ukrainian).
- Soldatenko, O. I. (2016). Kontseptsii muzychnoho vykhovannia i navchannia, yaki zastosovuiutsia v Yaponii dlia rozvytku muzychnykh zdibnostei uchniv. [Concepts of music education and training used in Japan to develop students' musical abilities]. *Visnyk* № 140, Seriia: Pedagogichni nauky, S. 392-395. (in Ukrainian).
- Tkachenko, T. V. & Derkach, L. A. (2023). Muzychna osvita v SShA. [Music education in the USA]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia*. № 55. S. 113-122. (in Ukrainian).
- Lambert, M. (2010). Toho Gakuen School of Music. London. 92 p.

Інформація про авторів:

Ткаченко Тетяна Володимирівна:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5004-7179>, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри сольного співу та оперної підготовки, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, площа Конституції, 11/13, м. Харків, Україна, 61003
e-mail : orkdekhnnum@ukr.net

Деркач Лариса Анатоліївна:

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9167-3248>, кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри сольного співу та оперної підготовки, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, площа Конституції, 11/13, м. Харків, Україна 61003
e-mail: larisa02112000@gmail.com

Information about the authors:

Tkachenko Tetiana Volodymyrivna:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5004-7179>, Dr. hab. in Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Solo Singing and Opera Training, I. P. Kotlyarevsky Kharkiv National University Arts, square Konstytutsii, 11/13, Kharkiv, Ukraine, 61003
e-mail : orkdekhnnum@ukr.net

Derkach Larysa Anatoliivna:

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9167-3248>, Candidate of Art Criticism, Associate Professor, Head of the Department of Solo Singing and Opera Training, I. P. Kotlyarevsky Kharkiv National University Arts, square Konstytutsii, 11/13, Kharkiv, Ukraine 61003
e-mail: larisa02112000@gmail.com

Цитуйте цю статтю як: Ткаченко Т. В., Деркач Л. А. Особливості музичної освіти в Японії. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2024. № 57. С. 119-127.

DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2024.57.10>

Дата надходження статті до редакції: 17.09.2024

Стаття прийнята до друку: 01.10.2024